

SZARAJEVÓ, DOBERDÓ, TRIANON: GONDOLATOK EGY TÖRTÉNELMI KORRÓL ÉS KÖTETRŐL

Hogyan látja a hadtörténész a magyar tragédiát?

FOTÓ: CSERMÁK ZOLTÁN

Novemberben mutatták be a Szarajevó, Doberdó, Trianon című kötetet. A Scholar Kiadó gondozásában megjelent könyv Balla Tibor hadtörténész munkáját dicséri. Az olvasottak alapján a kiadvány a könyvtárak polcára kívánkozik s történelemtanítási segédanyagként is ajánlható.

→ CSERMÁK ZOLTÁN

Balla Tibor Szarajevó, Doberdó, Trianon című könyvének bemutatójára kaptam meghívót. A kötetet – stílusosan – a Nemzeti Közszerzői Egyetemen, a korábbi Ludovikán mutatták be a nagyközönségnek. Valóban a nagyközönségnek, mivel a rendezvényre az intézmény központi könyvtára teljesen megtelt.

A klasszicista épület lépcsőin felfelé ballagva megfogott a hely szelleme, a márvány emléktáblák, a hősök névsora, az egykori épületről készített fotók, s megcsodáltam a névadó, Habsburg-Estei Mária Ludovika osztrák főhercegnő szobrát is. Megállapítottam, hogy az ott tanuló kadétoknak minden biznnyal nem ő volt a szépségideálja.

Balla Tibor alezredeshez, a Nemzeti Közszerzői Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Karának professzorához régi kapcsolat fűz. Halk szavú, nagy tudású embernek ismertem meg, aki visszaadta a honvédségbe vetett hitemet, amit egykor a kalocsai Jurinovic laktanyában vesztettem el.

Ismeretségünk egy olaszországi dokumentumfilm elkészítéséhez kötődik, amikor egy első világháborús katonai temető magyar sírjait azonosítottuk. Tibor akkoriban bécsi levéltárakban dolgozott, s a regiszterből küldte meg számunkra a temetői adatokat. Máskor egy dél-afrikai filmben szereplő angol-zulu háború leírásához kértem szaktudását. Először csodálkozott, majd nagy türelemmel magyarázta el a filmben használható szakkifejezéseket. 2019-ben ismét kapcsolatba kerültünk: egy háborús levelezést feldolgozó, Vágyakozás a lövészárkokból című hangjátékon dolgoztam a Szlovén RTV Magyar Műsorok Stúdiójában, s ismét kiegészítő adatokkal segítette munkámat.

A Nagy Háború megvilágítása

A könyvbemutató hangulatát Hermann Róbert professzor bevezetője adta meg, aki a Nagy Háborúról érdekes példákkal szolgált. Igen, a két háború között még minden településen állt hősi emlékmű, amelyeknek egy részét a kommunista időkben lerombolták, imperialista háborúnak titulálva az akkor történeteket. Farkas Márton történész még 1989-ben is e szellemben értékelte a világéget. Hermann professzor a híres-hírhedt mondást is

A Trianonról szóló könyv szerzője, Balla Tibor

→ **Balla Tibor jelentős hadtörténelmi múlttal fogott tollat már az első kiadásnál is, a két könyv megjelenése között Bécsben is végzett kutatásokat, amiről a könyvbemutatón beszélgettünk: „a Hadtörténelmi Levéltár Bécsi Kirendeltségét vezethettem 2008-tól 2012-ig. Nagyon jó kollegiális kapcsolatot építettünk ki az osztrák kutatókkal, s ez az átdolgozott munka is a kinti évek egyik hozadéka. Ismeretes, hogy Manfred Rauchensteiner professzornak a Nagy Háborúról írt közel ezer oldalas könyve, amely a Zrínyi Kiadó gondozásában is megjelent, alapforrásnak számít.”**

idézte: „Batthyány a semmiből teremtett hadsereget, Károlyi a hadseregből semmit!”

A kötet egy tizenhat évvel ezelőtt kiadott könyv átdolgozott kiadása. Amikor írom e sorokat, leveszem a polcra az egykor nekem dedikált művet, s végiglapozom az albumszerű kötetet. Különösen a képanyag ragad meg, a fotóválogatás a háború hű keresztmetszete. Balla Tibor jelentős hadtörténelmi múlttal fogott tollat már az első kiadásnál is, a két könyv megjelenése között Bécsben is végzett kutatásokat, amiről a könyvbemutatón beszélgettünk: „a Hadtörténelmi Levéltár Bécsi Kirendeltségét vezethettem 2008-tól 2012-ig. Nagyon jó kollegiális kapcsolatot építettünk ki az osztrák kutatókkal, s ez az átdolgozott munka is a kinti évek egyik hozadéka. Ismeretes, hogy Manfred Rauchensteiner professzornak a Nagy Háborúról írt közel ezer oldalas könyve, amely a Zrínyi Kiadó gondozásában is megjelent, alapforrásnak számít. Nyilvánvalóan a tudós osztrák szempontokból írta meg a művét, a magyar aspektusokkal kevésbé foglalkozott; ebben közrejátszott, hogy a kutató nem tudott magyarul. Nekünk viszont határozott előnyünk, hogy az itthoni, az erdélyi, a felvidéki, a vajdasági anyagokhoz is hozzájutunk, s a német nyelvet is ismerjük. Alapvető különbségek a háború menetének és következményeinek megítélésében viszont nincsenek.”

A Scholar Kiadó jó érzékkel jelentette meg e könyv átdolgozott kiadását, amely egyrészt a Nagy Háború, másrészt a békediktátum évfordulójához kötődik. Az utóbbi 2020-ban erősen felborzolhatja a kedélyeket, amit az egyes szomszéd államok provokáló, intoleráns magatartása is fokozhat. A kötet tudományos-ismeretterjesztő mű, annak is ajánlható, aki keveset tud a világegésről. És annak is sok új adattal szolgál, aki az évfordulón alaposabb ismereteket kíván szerezni a

világháborúról és a hírhedt békediktátumról.

Az optimizmusnak hamar vége szakadt

Különösen elgondolkodtatóak a háború előjelei: a nagyhatalmak 1871 óta nem mérték össze fegyvereiket, a Monarchia kiváltképpen felkészületlen volt. Kifejező az a kép, amelyen botokkal felfegyverzett magyar katonákat képeznek ki közelharcra. A „mire a lomb lehull” optimista császári mondás rövidtávúnak ítélte a háború kimenetelét. A kezdeti buzgalom nyomán annyi önkéntes jelentkezett a seregbe, hogy egy részüket el kellett utasítani, de az általános optimizmusnak hamar vége szakadt, s a józanul gondolkodó már érezte az elkerülhetetlen véget.

Ahogy a történész megfogalmazza: „az első év semmilyen döntést nem hozott, a háború egyre inkább vég nélküli borzalomnak látszott... Hamar bebizonyosodott, hogy a győztes az lehet, aki hosszabb időn át nagyobb emberi és anyagi erők felvonultatására képes.”

A már említett Vágyakozás a lövészárkokból című levélgyűjtemény bakájának, Jankó Zsigának sorai is ezt erősítik, s emellett kasszandrai víziót is megfogalmaznak: „még eddig bíztam abban, hogy tavaszra meglesz a béke, de most már úgy látszik, talán még egy évig sem. Istenem, mi fog szegény hazánkkal történni! Ha esetleg nem is győzne le az ellenség, aki életben marad is, bajos lesz neki, mert amibe ez a háború kerül, soká bírják kiheverni.”

Magyar hősök Olaszországban

De térjünk vissza a kérdésre: ki bírhatja tovább? Ennek eldöntésére elég fellelőzni a könyv elején található térképet, s ha a világtérképpel párosítjuk, kétségeink erősödhetnek.

Az olvasottak egyben a tanulmányaink felidézését is szolgálják, az oldalakon olyan ismerős földrajzi nevek sorakoznak, mint Gorlice, Przemysl, Drina folyó. Számos helyszínt magam is felkerestem: a caporettoi áttörésről Kobarid (Caporetto szlovén neve) hadtörténelmi múzeumában hallgattam részleteket, ezt követően a Doberdó-fennsíkra indultunk, ahol a Magyar Kápolnánál róttuk le kegyeletünket. Amikor Olaszországban jártunk, többször megálltunk a Piave-menti magyar katonatemetőknél. Legutóbb pedig az Udinetól nem messze fekvő Brazzano sírkertjében bogarásztuk a kereszteken szereplő magyar neveket feleséggel, s imádkoztunk a hősökért.

A könyv legérdekesebb oldalai a Nagy Háború számomra ismeretlen momentumai voltak. Újdonságként hatott, hogy összesen kétszáz osztrák-magyar tiszt és ötezer katona harcolt a török hadszíntéren: a Dardanelláknál, Palesztinában, Szíriában, a

Kaukázusban és Mezopotámiában. Kíváncsian olvastam a orosz emlékü Táncsökö társaság Vörös Hadseregének hadmozdulatait taglaló fejezetet. A hatvanas években istenítették e kort, a rendszerváltás után hallgattak róla, az író erénye, hogy objektívan szövegezte a harcokról. Figyelemreméltóak a könyvbe válogatott fotóportrék is: Hazai Samu vezérezredes a legnagyobb karriert befutott zsidó származású tisztje volt a monarchiának, Kiss Józsefet, a legeredményesebb magyar vadászpilótaként tartották számon, s megismerhetjük a horvát Svetozar Boroevič von Bojnát, „Isonzó oroszánját” is.

Élet a pusztulás után

A letragikusabb fejezet a Nagy Háború mérlegét vonja meg: 660 ezer halott és 800 ezer hadifogoly szinte minden családot gyászosan érintett. Az ország kivérzett, a gazdaság soha nem látott mélységbe süllyedt, a pénzhígulás növekedett és a kisemberek hadikölcsönökbe fektetett pénze elveszett. A magyar nép szorgalmának és élni akarásának eredménye a két háború közötti gazdasági fellendülés, aminek a második világháború vetett véget.

Balla Tibor alapos munkát végzett, sorai közül kiviláglik a pedagógusi véna: gondolatait közérthető stílusban, lebilincselően adta közre. Tárnyilagos hangvétele csak néha törik meg, amikor a magyar veszteségekről ír, vagy a hősökre emlékezik. A könyv gazdagon illusztrált, s a térképek is a közérthetőséget szolgálják. Az egykori plakátok – amiket az ötvenes években irredentának tituláltak – az akkori életérzést sugallják.

A könyv hátsó borítójára az egész kötet ars poeticáját is kifejező fényképet tett a szerkesztő: az egykori többemeletes épületekből csak a falak töredéke áll, minden romokban hever. A téglahalmaz melletti gyér fűvön birkanjág legelészik, pásztoruk a törmeleken lépdél. Pusztulás után is megy tovább az élet!

Erdélyi Napló

Megjelenik minden csütörtökön.
 Kiadó: Prima Press Kft.
 535600 Székelyudvarhely,
 Bethlen Gábor u. 55.
 tel.: 0266-218361
 ISSN: 1223-1223

Felelős szerkesztő: Makkay József

Ügyvezető: Nemes László

Lapszerkesztők: Nánó Csaba, Somogyi Botond

Főmunkatársak: Borbély Zoltán Attila, Csermák Zoltán, Sütő Éva

Hetilapunk a Krónika és a Székelyhon napilapok csütörtöki lapszámában jelenik meg.

- Az (X)-szignóval ellátott szövegek fizetett reklámok, közlemények.
- A megjelent írások nem feltétlenül a szerkesztőség véleményét tükrözik!
- Szerkesztőségünk fenntartja a jogot, hogy a beérkezett levelek és másféle írások közléséről döntsön.
- Kéziratokat nem őrzünk meg, és nem küldünk vissza!

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

400027 Kolozsvár, Regele Ferdinand (volt Wesselényi) utca 37. szám, 14. lakrész
 tel.: 0264-705205, 0264-705215
 e-mail cím: office@erdelyinaplo.ro

Honlap: www.erdelyinaplo.ro
 Hirdetésfelvétel és terjesztés a fenti címen hétköznap 8–16 óra között.